

Σφαίρες στο ψαχνό:

μετανάστες εργάτες γης

στο απαρτχάιντ της ελληνικής επαρχίας

Όταν τα πρόσκαιρα φώτα των μήντια σβήνουν, τότε απλώνεται πάλι το βαθύ σκοτάδι. Η μαφιόζικα οργανωμένη εργασία των μεταναστών στην Μανωλάδα της Ηλείας, βρέθηκε για μερικά εικοσιτετράωρα στην δημοσιότητα όταν ένα ακόμη επεισόδιο δολοφονικής βίας διαδραματίστηκε στην περιοχή. Κανείς δεν έπεσε από τα σύννεφα. Η ιστορία της Μανωλάδας ήταν από καιρό γνωστή στους πάντες. Και οι αντιδράσεις ήταν λίγο πολύ οι αναμενόμενες. Άλλοι έσπευσαν να μιλήσουν για αυτούς τους αγροίους επαρχιώτες που μας κάνουν ρεζίλι διεθνώς, υπονοώντας ότι υπάρχουν άλλα αφεντικά που διαχειρίζονται την εργασία των παρανομοποιημένων μεταναστών πιο “διακριτικά”. Οι εθισμένοι στην καταναλωτική κουλτούρα προέτρεψαν σε μπούκοτζά της “ματωμένης φράουλας”. Το επίσημο κράτος προσποιούνταν για μερικές μέρες ότι ενδιαφέρεται για την “νομιμότητα”. Και όταν τα φώτα της δημοσιότητας άρχισαν να σβήνουν, όλα επέστρεψαν στις θέσεις τους: οι μπάτσοι κάνανε το πογκρόμ τους, οι μαφιόζοι βάλανε τους χαφιέδες τους να μαχαιρώνουν και όλα κυλάνε πλέον όμορφα στα χωράφια της παρανομοποιημένης εργασίας.¹

Μία από τις βασικές πολιτικές του ελληνικού καπιταλισμού, η άγρια διαδικασία εκμετάλλευσης της εργατικής δύναμης των παρανομοποιημένων μεταναστών μέχρι του σημείου επιβολής συνθηκών σκλαβιάς, σε όλα τα μήκη και πλάτη της ελληνικής επικράτειας, παραμένει εν πολλοίς στο απυρόβλητο. Τα γεγονότα ωρύονται μπροστά μας, αλλά οι περισσότεροι βλέπουν απλά “άξεστους” επαρχιώτες, “φουκαράδες” μετανάστες και μεμονωμένες περιπτώσεις.

Πάνε τέσσερα χρόνια που σύντροφοι και συντρόφισσες περιέγραψαν την παρανομοποίηση της εργασίας ως κρατικά σχεδιασμένη στρατηγική για την μετανάστευση.² Στο πλαίσιο αυτής της ταξικής ερμηνείας της μετανάστευσης παρουσιάστηκε και η περίπτωση της Μανωλάδας ως ένα εξέχον παράδειγμα που δείχνει την άγρια εκμετάλλευση των εργατών γης χωρίς χαρτιά στην ελληνική επαρχία. Η Ελλάδα βέβαια έχει πολλά περισσότερα κολαστήρια από την Μανωλάδα. Στην πραγματικότητα όλη η ελληνική αγροτική οικονομία από την δεκαετία του '90 και μετά, περιστρέφεται με τον έναν ή άλλο τρόπο γύρω από το υπόδειγμα της Μανωλάδας. Στα παρακάτω θα επιχειρηθεί να αναδειχθεί αυτή η πραγματικότητα.

Για να γίνει αυτό απαιτείται μία -έστω συνοπτική- ιστορική αναδρομή στην κατάσταση της αγροτικής οικονομίας τις τελευταίες τρεις δεκαετίες. Χρειάζεται να δει κανείς σε τι κατάσταση βρήκε τον νεοέλληνα αγρότη-αφεντικό τα μαζικά μεταναστευτικά κύματα των αρχών της δεκαετίας του '90. Να κοιτάξει κανείς πίσω από την γλίτσα της εθνικής ευφορίας των '90s, για να διακρίνει τις ρατσιστικές ιδέες που πλημύρισαν την

επικράτεια και το πώς αυτές συγκρότησαν ένα σύγχρονο απαρτχάιντ. Να εντοπίσει πίσω από την ατέλειωτη βία που υπέστησαν οι μετανάστες στην ελληνική ύπαιθρο, την παρανομοποίηση της εργασίας τους και την ανασυγκρότηση της ντόπιας εκμεταλλεύτριας τάξης, από το μεγαλύτερο ως το μικρότερο αφεντικό, περιλαμβάνοντας όλο και περισσότερο έγκλημα και μαφία στις μεθόδους εξαγωγής της υπεραξίας. Τελικά να δει το γιατί τέτοιες διαδικασίες βίας και εκμετάλλευσης αποτελούν τις αντικειμενικές συνθήκες ανάπτυξης του σύγχρονου ελληνικού φασισμού.

Αυτό που συνήθως μαθαίνει σχετικά με την περιβόητη “αγροτιά” την τελευταία 20ετία ήταν οι τελετουργική κάθοδος με τα τρακτέρ και οι αποκλεισμοί των αυτοκινητοδρόμων με κεντρικό πάντα ως αίτημα τις “αποζημιώσεις” και τις “επιδοτήσεις”. Και πράγματι δεν είναι καθόλου τυχαίο αυτό το γεγονός. Για να αντιληφθούμε την υπόθεση των αγροτικών “επιδοτήσεων” πρέπει να πάμε πιο πίσω, στο 1980, όταν το ελληνικό κράτος εντάσσεται στην ΕΟΚ και ταυτόχρονα σε μία από τις βασικές πολιτικές της, την Κοινή Αγροτική Πολιτική(ΚΑΠ). Η ΚΑΠ αποτελεί στην ουσία ένα είδος προστατευτισμού της αγροτικής παραγωγής για τις χώρες της ευρωπαϊκής ένωσης, που επιτρέπει την τεχνητή διατήρηση των τιμών των αγροτικών προϊόντων σε χαμηλά επίπεδα μέσω των επιδοτήσεων και κρατάει έτσι ζωντανό ένα συγκεκριμένο επίπεδο αγροτικής παραγωγής, το οποίο σε διαφορετική περίπτωση θα συντριβόταν από τον διεθνή ανταγωνισμό. Ταυτόχρονα θα μπορεί να λειτουργεί συνολικά μία ευρωπαϊκή ενιαία ζώνη οικονομικών συναλλαγών. Η ελληνική ύπαιθρος, όπως και αυτές άλλων μεσογειακών χωρών της τότε ΕΟΚ, θα έρχονταν αντιμέτωπες με τη δραματική συρρίκνωση της γεωργίας και της κτηνοτροφίας τους, τη σαρωτική εγκατάλειψη των αγροτικών περιοχών και τη διευρυνόμενη εξάρτηση από την γεωργία χωρών του τρίτου κόσμου.

Η ελληνική ύπαιθρος είχε ήδη από τις δεκαετίες του '60 και του '70 αρχίσει να ερημώνει λόγω της μετανάστευσης προς τις μεγάλες πόλεις και το εξωτερικό: το 1971 ζούσε στην ύπαιθρο το 50% του ελληνικού πληθυσμού, ενώ το 1981 το 30% και με τα χρόνια το ποσοστό μειωνόταν. Όταν στις αρχές της δεκαετίας του '80 το ελληνικό κράτος εντάχθηκε στην ΚΑΠ συνέχιζαν να επιβιώνουν οι παραδοσιακές νοοτροπίες του αγρότη-μικροϊδιοκτήτη και οι τρόποι παραγωγής περασμένων εποχών. Οι αντικειμενικές συνθήκες της ελληνικής αγροτικής οικονομίας περιελάμβαναν ιδιαίτερα εκτεταμένη (για τα ευρωπαϊκά δεδομένα) μικροϊδιοκτησία, πολυδιάσπαση της ιδιοκτησίας του κάθε αγρότη, χαμηλό επίπεδο εκμηχάνισης, απουσία γνώσεων σχετικά με νέου τύπου καλλιέργειες. Για αυτούς και για αρκετούς ακόμα λόγους η ελληνική γεωργία θα

ήταν καταδικασμένη σε δραματική συρρίκνωση εάν δεν οδηγούνταν σε μία εκτεταμένη αναδιάρθρωση. Το γεγονός αυτό δεν θα μπορούσε παρά να ήταν γνωστό, τουλάχιστον σε όσους είχαν ακόμα το μυαλό τους σε λειτουργία. Το ζήτημα όμως ήταν άλλο: στην μεταπολεμική ιστορία του ελληνικού καπιταλισμού η παραγωγική αναδιάρθρωση στα πρότυπα του κεντροευρωπαϊκού καπιταλισμού, δεν υπήρξε σε καμία στιγμή η επιλογή της ντόπιας αστικής τάξης. Το μοντέλο ήταν σταθερά βασισμένο στους μικροϊδιοκτήτες και την σύνδεσή τους με τις ιδεολογίες και τις υλικές απολαβές από το κράτος. Μέχρι το 1981, το σύστημα αυτό κλυδωνιζόταν από την αριστερά που παρέμενε στο περιθώριο και τους εργατικούς ανταγωνισμούς. Το κόλπο που εμφανίστηκε τότε ήταν να ενταχθεί η αριστερά στο σύστημα και να απαξιωθεί ιδεολογικά η εργασία: ζήτω ο μικροαστισμός! Όλα καλά αλλά υπήρχε ένα μικρό προβληματάκι. Κάποιοι έπρεπε να δουλεύουν, από κάποιους έπρεπε να εξάγεται υπεράξια για να μην μπατάει το πλοίο του ελληνικού καπιταλισμού. Αυτή η κεντρική αντίφαση του μεταπολιτευτικού καθεστώτος φαίνεται ότι απασχόλησε αρχικά ελάχιστα. Το χρέμα έπεφτε σαν το χαλάζι από τους εοικαίους ουρανοί.

Μέσα στο λαϊκίστικο κλίμα της “αλλαγής” του Πασοκ, μέσα στο νέο καθεστώς της “εθνικής συμφιλίωσης”, μέσα στο νέο “εθνικό κορμό” που άρχισε να αναδύεται, η ντόπια αγροτιά με την ανοχή και υποστήριξη του κράτους, προτίμησε να γίνει εξπέρ στο πώς να καταφέρνει να παίρνει το μάξιμουμ της επιδότησης με την λιγότερη δουλειά. Οι παραδοσιακές καλλιέργειες εγκαταλείφθηκαν για χάρη εύκολων καλλιεργειών, όπως το βαμβάκι, που έδιναν και μία καλή επιδότηση. Πέσανε τόνοι από χημικά για να αυξηθεί ανεξέλεγκτα η παραγωγή, ενώ οι ελεγκτές του Υπουργείου Γεωργίας υπερτιμούσαν με το αζημίωτο την ελληνική αγροτική παραγωγή. Οι κακές γλώσσες λένε ότι αν ήταν πραγματικά τα νούμερα που δηλώνονταν, τα περίφημα “πανωγραψίματα”, θα έπρεπε οι ελληνικές βαμβακοφυτείες να εκτείνονται ως τα Ουράλια.

Οι επιδοτήσεις που εκτός των άλλων δόθηκαν και για την αναδιάρθρωση της αγροτικής παραγωγής, την εκμηχάνιση και την βελτίωση της άρδευσης, πηγαίνανε σε πολύ μικρό βαθμό σε τέτοιου είδους σκοπούς. Αντίθετα, ο περήφανος ελληνικός κάμπος γέμισε αγροτικά 4x4 και τρακτέρ με διπλό διαφορικό, λουλουδοπολέμους στα σκυλάδικα και τα κλωόμπαπα που είχαν ξεφυτρώσει δίπλα στα μπιστόνια, βιλίτσες με τζάκι και κλιματιστικό ινβέρτερ. Η περίφημη αναδιάρθρωση της αγροτικής παραγωγής πήγε εν πολλοίς περίπατο, και στη θέση της εμφανίστηκε η κατανάλωση (σε πρωτόγνωρο βαθμό για την επαρχία). Οι προϋποθέσεις αυτής της κατανάλωσης ήταν βέβαια η αποενοχοποίηση του πλούτου, ακόμα και αν αυτός προερχόταν από κάποιου είδους παρανομίες, η πίστη ότι τα φράγκα

“Θα έχετε φαγάκι, θα έχετε σπιτάκι και αν δουλέψετε καλά, μπορεί να έχει κι άλλα λεφτά”, έλεγε στους εργάτες που τους είχε έξι μήνες απλήρωτους με οφειλές που φτάνουν τις 245.000 ευρώ ο μαφιόζος Ν. Βαγγελάτος (στη φωτο με τους υιούς του) στην Μανωλάδα, νοσταλγώντας την εποχή της δουλείας. Είμαστε σίγουροι ότι δεν είναι ο μόνος.

βγαίνουν με δυο τρεις κομπίνες, μια κομματική σημαιούλα στο ένα χέρι και τον φραπέ στο άλλο.

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί, στελεχωμένοι από ακραίες φιγούρες κομματόσκυλων, εγγυούνταν επιπρόσθετα ότι το όλο σύστημα θα λειτουργεί αρμονικά, άσχετα με τις περιοδικές διακυμάνσεις των τιμών των αγροτικών προϊόντων, αποτελώντας ουσιαστικά το δίκτυο μέσα από το οποίο ασκούσαν “κοινωνική πολιτική” στους αγροτικούς πληθυσμούς. Μοιραίο ήταν με τον καιρό να οδηγούνται σε υπερχρέωση και κατάρρευση. Οι τράπεζες, με προεξάρχουσα την Αγροτική, μοίραζαν δάνεια με προνομιακούς όρους, προσδένοντας όλο και περισσότερο τους αγρότες σε αυτό το ιδιόρρυθμο καπιταλιστικό μοντέλο. Πολιτικές καριέρες χτιζονταν πάνω σε υποσχέσεις για ευρωπαϊκό χρήμα. Ήδη στα τέλη της δεκαετίας του '80 τα σημάδια της παραγωγικής παρακμής της ελληνικής υπαίθρου ήταν έκδηλα: εγκατάλειψη πολλών αγροτικών εκτάσεων που δεν “συνέφεραν” να καλλιεργηθούν, ψευδείς καταγραφές συγκομιδής και αγροτών³, συνολική κάμψη της γεωργικής παραγωγής. Από τα μέσα της δεκαετίας του '80 και για την επόμενη δεκαετία το σύνολο των επίσημα απασχολούμενων στην γεωργία μειώθηκε κατά 24% ενώ ο αριθμός των καλλιεργούμενων εκτάσεων κατά 16%.

Η σανίδα σωτηρίας θα είναι οι ευρωπαϊκές επιδοτήσεις: το μισό καθαρό οικογενειακό γεωργικό εισόδημα προερχόνταν από την ΕΟΚ όλη αυτή την περίοδο, αν και οι στατιστικές μπορεί να παραμορφώνουν τις πραγματικές συνθήκες. Οι επιδοτήσεις κατευθύνονταν ετεροβαρώς στους πιο ισχυρούς με τις μεγάλες πεδινές ιδιοκτησίες καθιστώντας τους έτσι ολοένα και περισσότερο ισχυρούς. Όλοι όμως βουτήξαν το κεράκι τους στο μέλι, μεγάλος ή μικρός, δεξιός ή αριστερός. Μπορεί στα τέλη της δεκαετίας του '80 η αγροτική οικονομία να φάνταζε ως ένα “ανορθολογικό” μόρφωμα εντός του ελληνικού καπιταλισμού. Αλλά οι επιδοτήσεις που κόμιζε η διακυβέρνηση του Πασοκ από τας ευρώπας από τα μέσα της δεκαετίας του '80 και μετά, αποτέλεσαν τις υλικές συνθήκες πρόσδεσης των αγροτικών πληθυσμών στο άρμα του νέου τότε μεταπολιτευτικού καθεστώτος. Τα πράσινα σημαία με τον ήλιο του Πασοκ ανέμιζαν στον ελληνικό κάμπο όχι λόγω της ιδεολογικής προσήλωσης στον “τρίτο δρόμο για τον σοσιαλισμό”, αλλά γιατί οι πρωτόφαντες χρηματικές απολαβές από τα “μεσογειακά ολοκληρωμένα προγράμματα” και τα “κοινωνικά πλαίσια στήριξης” δίνανε έναν νέο αέρα στην ελληνική υπαίθρο.⁴ Αρκούσε να εγγυηθείς τα ψηφαλάκια, να παράγεις ότι πληρώνει η Ευρώπη ακόμα και αν αυτό μπορεί να καταλήξει στην χωματερή.

Οι αγροτικοί πληθυσμοί συμμετείχαν κανονικά και επ' αμοιβή στην γενική μικροαστικοποίηση που ξεκίνησε από την δεκαετία του '80. Τα θεμέλια αυτού του οικοδομήματος βέβαια ήταν κάτι περισσότερο από σαθρά, αλλά η καπιταλιστική ανάπτυξη με διεθνή εμπορι-

κή ανταγωνιστικότητα, δεν ήταν κάτι που χαρακτήριζε το ελληνικό κράτος. Οι κρατικές μεσολαβήσεις και τα προνόμια που αυτές δίνανε, μοιάζανε μεταφυσικά αιώνιες και ακλόνητες. Στο κοινωνικό πεδίο από την άλλη, η απαξίωση της χειρωνακτικής εργασίας που πήγαινε πακέτο με την κατανάλωση σκουπιδιών και το εύκολο ευρωπαϊκό χρήμα, διέγραφαν ένα μέλλον όλο λιακάδα στο μυαλό του έλληνα αγρότη. Στην πραγματικότητα βέβαια αυτό που συνέβαινε ήταν να μετατίθεται συνεχώς το ερώτημα: ποιος θα δουλεύει;

Την στιγμή που όλο το πολιτικό και οικονομικό κατεστημένο βυθίστηκε σε κρίση το 1989, η αγροτική οικονομία παρόλα τα τεράστια προβλήματα και τους εξόφθαλμους ανορθολογισμούς κινούνταν στους συνήθεις ρυθμούς: τα “πακέτα Ντελόρ” έρχονταν έστω χωρίς πλήρη “απορροφητικότητα”, έστω με καθυστερήσεις, έστω με πρόστιμα για ψευδή στοιχεία. Πού και πού γκρίνιαζαν μερικοί για την ανάγκη “διαρθρωτικών αλλαγών”. Αλλά η πραγματική τομή, η πραγματική “διαρθρωτική αλλαγή” στην γεωργία, ήλθε την διετία 1989-1991 με την διάλυση του ανατολικού μπλοκ. Η αλλαγή αυτή δε σηματοδότησε τόσο την εκμηχάνιση της ελληνικής γεωργίας. Αντίθετα σηματοδότησε την εισαγωγή ενός άφθονου, υποτιμημένου εργατικού δυναμικού από τις χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ και ιδιαίτερα από την Αλβανία.

Ένας ρατσιστής αγρότης εμφορούμενος από το θράσος του σφετεριστή θυμάται το 2001:

“Το κινητό έχει τον Γερμανό του και ο αγρότης τον Αλβανό του” καλαμπουρίζει ο παραγωγός Μπάμπης Αλιτζανίδης που παρουσιάζει μια ελαφρά διαφορετική εικόνα από εκείνη που έδωσε στο “Βήμα” ο δήμαρχος. “Οι εργάτες κοιμόντουσαν στα χωράφια, ερχόντουσαν και έφευγαν όποτε ήθελαν, άλλαζαν εργοδότη για ένα κατοστάρικο. Ήταν πολλοί, δεν είχαμε πρόβλημα να τους βρούμε, δεν υπήρχε έλλειψη, βρήκαμε όσους θέλαμε, όλοι παράνομοι...”⁵

Ένας άλλος από την ίδια συνομοταξία επισημαίνει:

“Παλιότερα” λέει ο Κώστας Χατζηκιοσές “απασχολούσαμε μουσουλμάνους από τη Θράκη και δικούς μας από την Τζουμαγιά (Γρεβενά), μετά το 1991 εμφανίστηκαν οι Αλβανοί...”⁶

Οι υποτιμημένοι αλβανοί εργάτες γης αποτέλεσαν μία σχεδόν ανεξάντλητη πηγή εργατικής δύναμης που κυριολεκτικά ανέστησε εκ του τάφου την πραγματική παραγωγικότητα της ελληνικής γεωργίας. Εγκαταλελειμμένα κτήματα άρχισαν να καλλιεργούνται, νέες ανταγωνιστικότερες, εντατικές εργασίες, καλλιέργειες αναπτύχθηκαν, ενώ η κτηνοτροφία που αργοπέθαινε από έλλειψη βοσκών και γενικότερα εργατών επανήλθε στο προσκήνιο:

Τα πρώτα κύματα μεταναστών αναδημιούργησαν τον παραγωγικό κορμό της αγροτικής οικονομίας ρίχνον-

τας το κόστος των ημερομισθίων. Όχι μόνο δεν έκλεψαν τις δουλειές των Ελλήνων, αλλά ζωντάνεψαν την ύπαιθρο που μαράζωνε”.... Κατά την περίοδο 1991-2000 οι αγροτικές εκμεταλλεύσεις διπλασιάστηκαν, ως το 2007 όμως είχαν πενταπλασιαστεί.⁷

Το κλειδί της αγροτικής ανάκαμψης της δεκαετίας του '90 είναι η άφθονη, υποτιμημένη εργασία των μεταναστών. Αυτή είναι η απάντηση στο ερώτημα “ποιος θα δουλεύει;” που δημιουργήθηκε την δεκαετία του '80 στον μικροαστικό ελληνικό καπιταλισμό. Η εξασφάλιση του νέου καθεστώτος οργάνωσης της εργασίας απαιτούσε και απαιτεί ένα πλέγμα πολιτικών πρακτικών, κοινωνικών συμπεριφορών, συστηματική προπαγάνδα, κινητοποίηση των αστυνομικών μηχανισμών, ανάπτυξη εγκληματικών δικτύων. Από τις στήλες αυτού του περιοδικού έχουν αναλυθεί πολλές επιμέρους πτυχές αυτής της διαδικασίας που υπήρξε καθολική στην ελληνική επικράτεια. Από τα πολλά που μπορούμε να πούμε για το θέμα θα επιμεινουμε λόγω χώρου στα βασικότερα.

Καταρχήν η παρανομία αποτέλεσε την βασική συνθήκη υποτίμησης του μεροκάματου, των κοινωνικών παροχών και συνολικά της ζωής των μεταναστών εργατών γης:

Κατά τα μέσα της δεκαετίας του 1990 οι αλλοδαποί εργαζόμενοι (με νόμιμο καθεστώς) πληρώνονταν περίπου 15% λιγότερο από ότι οι Έλληνες για την ίδια δουλειά, ενώ οι αλλοδαποί εργάτες χωρίς χαρτιά πληρώνονταν μέχρι και 60% λιγότερο.⁸

Η απουσία διαπραγματευτικής ισχύος στο μεροκάματο για τον μετανάστη χωρίς χαρτιά, προκύπτει άμεσα από τον χαρακτήρα της μεταναστευτικής πολιτικής στο ελληνικό κράτος, η οποία τον οδηγεί σε ένα παράνομο ή ημιπαράνομο καθεστώς. Από το 1991 και μετά διαγράφεται ένα σκηνικό μέσα στο οποίο μπορούμε να εντοπίσουμε σε ολόκληρη την ελληνική επαρχία περιπλανώμενους μετανάστες, οι οποίοι μετακινούνται στις περιοχές συγκομιδής αναζητώντας εργασία. Η δουλειά διαρκεί ήλιο με ήλιο. Οι περισσότεροι κοιμούνται σε χωράφια, σε στάβλους ή σε παραπήγματα. Εργασία μπορεί να μην υπάρχει πια με το τέλος της συγκομιδής, οπότε πρέπει να μετακινηθούν σε άλλα μέρη όπου υπάρχει. Μπορεί όμως και να παραμείνουν εκεί εκτελώντας κάθε είδους δουλειά που θα τους αναθέσει ο αγρότης πέρα από την συγκομιδή, ο οποίος σταδιακά αρχίζει να αυξάνει τις ώρες του στο καφενείο: από τα μέσα της δεκαετίας του '90 στις συζητήσεις της ελληνικής αγροτιάς κυριαρχεί η αντίληψη ότι μόνο οι μαλάκες δουλεύουν, αφού υπάρχουν τόσοι μετανάστες αλβανοί για να μας κάνουν τις δουλειές. Μία ακαδημαϊκή έρευνα στην Χαλκιδική και στην Ημαθία συμπεραίνει:

Βρίθουν οι περιπτώσεις αγροτών που δήλωσαν με πιθανή ενοχή: “Οι Αλβανοί μας έμαθαν το καφενείο” ή με αυταρέσκεια: “Οι Αλβανοί μας έκαναν αφεντικά” ή με αφελή βεβαιότητα: “Αν φύγουν από τα χωράφια οι

Ο υπουργός στην Μανωλάδα. Μα τι χάρη, τι αγάπη για τον εργάτη εκπέμπει αυτός και η κουστωδία του!

Θα περίμενε κανείς έτσι που τους έχουν περικυκλώσει να τους ρίξουν και ένα “χέρι”, ξέρετε από αυτό που ρίχνουν οι υφιστάμενοί του. Για να νοιώσει επιτέλους και ο υπουργός άμεσα την σαδιστική ευφορία της υποταγής.

Μετανάστρια εργάτρια γης στην Κρήτη

Αλβανοί, θα έρθουν οι Βούλγαροι. Αν φύγουν οι Βούλγαροι θα έρθουν οι Ρουμάνοι. Αν φύγουν και αυτοί, θα έρθουν οι Τούρκοι”

Κρατάμε αυτή την “αφελή βεβαιότητα” που μόνο τέτοια δεν είναι, για να την σχολιάσουμε στο τέλος αυτού του άρθρου. Από τις αφηγήσεις των ρατσιστών αγροτοαφεντικών μπορούμε να υποπτευθούμε ποιο ήταν το γενικό περίγραμμα των εργασιακών σχέσεων, ή αλλιώς η σημασία της εργασίας των μεταναστών για το ελληνικό “θαύμα”, που δεν θα αναγνωριστεί ποτέ στην επίσημη ελληνική ιστορία.

Αμέσως μετά τα πρόσφατα γεγονότα της Μανωλάδας, εντοπίσαμε μία επιστολή που έστειλαν δύο “αγροτικοί συνεταιρισμοί της περιοχής προς το Υπουργείο Γεωργίας και Εργασίας καθώς και στα μμε”¹⁰. Αυτά τα οποία περιγράφει εκφράζουν με αρκετή σαφήνεια το καθεστώς που διαμορφώθηκε την τελευταία δεκαετία στην αγροτική παραγωγή. Ο τίτλος είναι: “Περιστατικό βίας από εμπλεκόμενους σε Γεωργική Εκμετάλλευση Φράουλας και Σοβαρά ζητήματα που αφορούν την καλλιέργεια της Φράουλας και σχετίζονται με τις συνθήκες διαβίωσης, την υγιεινή και ασφάλεια των εργατών γης”. Σύμφωνα λοιπόν με τους παραγωγούς αυτούς ή για να ακριβολογούμε με κάποιον “ειδικό” πτυχιούχο που έχουν στην δούλεψή τους τα μαφιόζικα αγροτοαφεντικά της Μανωλάδας, υφίσταται ένας κρυφός ταξικός πόλεμος στα χωράφια της Βουπρασίας: “η “ωρολογιακή βόμβα” του εργασιακού ζητήματος” σύμφωνα με τα λεγόμενά τους. Για τα αφεντικά της Μανωλάδας “οι εργάτες γης είναι απολύτως απαραίτητοι” και επιπλέον “οι εργάτες γης είναι παράνομοι μετανάστες κυρίως από χώρες όπως το Μπαγκλαντές” και “διαμένουν περιοδικά στην περιοχή της Βουπρασίας και σε άσχημες συνθήκες υγιεινής και ασφάλειας που δεν μπορούμε εμείς να λύσουμε” (οι υπογραμμίσεις από το αρχικό κείμενο). Στο σημείο αυτό ο τεχνοκράτης των μαφιόζων εγκალεί το κράτος υποστηρίζοντας ότι τα έξοδα αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης, η “κοινωνική πρόνοια”, είναι δουλειά του κράτους και όχι των αφεντικών. Στην συνέχεια προχωρά σε γενικεύσεις όσον αφορά τις εντατικές γεωργικές καλλιέργειες παραδεχόμενος ότι: “ολόκληρη η επιχειρηματική δραστηριότητα της Φράουλας, στηρίζεται στην παράνομη μετανάστευση καθιστώντας το μέλλον της καλλιέργειας ιδιαίτερα επισφαλές”. Στην συνέχεια διαλύει τους μύθους που κυκλοφορούν, ιδιαίτερα από την ελληνική αριστερά, και ταυτόχρονα υπονοεί ότι κάποιοι, κάπως, κάποτε φέρνουν τους μετανάστες στην γη της Βουπρασίας: “οι εργάτες αυτοί δεν ήρθαν στη χώρα μας με σκοπό να προωθηθούν σε κάποια άλλη χώρα της Ευρώπης, αλλά αποκλειστικά για να εργαστούν στη συγκεκριμένη καλλιέργεια”. Οι γενικεύσεις συνεχίζονται για το σύ-

νολο της αγροτικής παραγωγής: “Όλοι όμως γνωρίζουμε πως η αγροτική οικονομία στηρίζεται σχεδόν κατ’ αποκλειστικότητα σε μετανάστες”. Και καταλήγουν σε μία από τις προτάσεις τους:

Σε καμία περίπτωση δεν επιθυμούμε τη δημιουργία μεγάλων καταυλισμών. Τέτοιες ενέργειες θα δράσουν ως “γκέτο” στην περιοχή και γρήγορα θα δημιουργηθούν προβλήματα στην κοινωνική συνοχή τόσο για τους μετανάστες-εργάτες γης όσο και για την τοπική κοινωνία. Επιθυμούμε οι εργαζόμενοι να βρίσκονται σε περιοχές ευθύνης των παραγωγών, για τις οποίες υπεύθυνοι θα είναι οι παραγωγοί.”

Δεν θέλουν οι φραουλάδες “γκέτο”, θέλουν τους μετανάστες διασκορπισμένους και βορά στις ορέξεις του κάθε μπράβου. Θέλουν τους μετανάστες μακριά από τις βίλες τους και τις καφετερίες τους. Το κράτος όμως έχει ήδη προνοήσει. Όταν οι μαφίες θα δυσκολεύονται να τους τροφοδοτήσουν με νέους αναλώσιμους εργάτες χωρίς χαρτιά, μπορεί να ανοίξει η “στροφήγγα” παρανομοποιημένης εργασίας που βρίσκεται σε επίκαιρο σημείο -όπως τυχαίως- στο στρατόπεδο συγκέντρωσης μεταναστών στην Κόρινθο. Επιπλέον οι πιθανοί “ταραχοποιοί” ή “περιττοι” εργάτες θα μπορούν να παίρνουν την αντίστροφη πορεία προς την Κόρινθο.

Η Μανωλάδα όμως αποτελεί έκφραση μιας σειράς αλλαγών που γίνανε στην ελληνική γεωργία, καθώς το καθεστώς της παρανομοποιημένης εργασίας εγκαθιδρύθηκε παντού στην Ελλάδα και τα τεράστια κέρδη που αποκτήθηκαν την δεκαετία του ‘90 άνοιξαν την όρεξη για μεγαλύτερες μπίζνες των ελλήνων αγροτοαφεντικών. Η περιβόητη εκμηχάνιση ήταν και πάλι περιορισμένη, ενώ η στροφή σε εντατικές καλλιέργειες που απαιτούν μεγάλη ποσότητα εργασίας αποτέλεσε την κατεξοχήν επιλογή. Το σημαντικότερο όμως ήταν ότι τα μεροκάματα των πακιστανών και μπαγκλαντεσιανών παρανομοποιημένων εργατών ήταν ακόμη πιο φτηνά από άλλους μετανάστες που είχαν περισσότερα χρόνια στο ελληνικό κράτος. Οι ασιάτες μετανάστες δεν έχουν στην πλειοψηφία των περιπτώσεων οικογένεια μαζί τους, είναι νέοι και πολλοί από αυτούς χρωστούν στους μαφιόζους που τους περάσανε στην Ελλάδα χιλιάδες δολάρια και έτσι η εργασία τους είναι εν μέρει υποθηκευμένη στην αποπληρωμή του “χρέους”. Το κύμα μετανάστευσης από τις εμπόλεμες ζώνες της Ασίας και της Μέσης Ανατολής προσέφερε μία νέα πηγή ακόμα πιο υποτιμημένης εργασίας στα ντόπια αφεντικά, τα οποία ήξεραν ότι μόνο αναβαθμίζοντας την καθημερινή βία και το κοινωνικό अपαρτχάιντ μπορούν να κρατήσουν αυτήν την εργατική δύναμη υποταγμένη.

Από όλα όσα αναφέραμε παραπάνω, πιστεύουμε ό-

τι συνάγεται αβίαστα το συμπέρασμα ότι αυτό που ονομάζεται μεταναστευτική πολιτική του ελληνικού κράτους ταυτίζεται με την οργάνωση και τον καταμερισμό της εργασίας σε αυτό το κράτος. Επίσημα, η πολιτική αυτή ονομάζεται “μηδενική μεταναστευτική πολιτική”, πράγμα που σημαίνει ότι το σύνολο αυτών που εισέρχονται στην ελληνική επικράτεια μετατρέπονται άμεσα σε παράνομο εργατικό δυναμικό, σε μία εργατική δύναμη που δεν υπάγεται στην επιθεώρηση εργασίας αλλά στους αστυνομικούς μηχανισμούς. Προκύπτει όμως το ερώτημα, πώς αυτή η μάζα εργατικής δύναμης κατανέμεται στην αγροτική παραγωγή στην ώρα της και στην κατάλληλη ποσότητα. Πώς εν ολίγοις οργανώνεται η εργασία στην αγροτική παραγωγή από τον ελληνικό καπιταλισμό στα πλαίσια της “μηδενικής μεταναστευτικής πολιτικής”;

Η νέα μορφή οργάνωσης της εργασίας εντός του ελληνικού κράτους σήμανε από την δεκαετία του ‘90 την ολοένα και μεγαλύτερη επιρροή και συμμετοχή της αστυνομίας και του οργανωμένου εγκλήματος στην αναδιαμόρφωση των κοινωνικών σχέσεων αλλά και στην νομή του πλούτου. Αυτό που συνέβη παντού στην Ελλάδα εμφανίστηκε με την δικιά του ιδιαίτερη ωμότητα στην επαρχία. Από τον Έβρο ως τον κάμπο των Σερρών, από την Χαλκιδική ως τα ροδάκινα της Ημαθίας, από την Άρτα ως τις πατάτες και τα κρεμμύδια Βοιωτίας, από τα Μέγαλα ως τον Μαραθώνα, από την Ηλεία ως τα πορτοκάλια της Αργολίδας, από την Σκάλα Λακωνίας ως τα θερμοκήπια της Ιεράπετρας, το οργανωμένο έγκλημα συγκρότησε τα δίκτυά του, οργάνωσε την διακίνηση μεταναστών, “άνοιξε της δουλειές του”:

*Ο Μπουκάτ από το Σουδάν δουλεύει τους τελευταίους μήνες σε θερμοκήπιο στα Φιλιατρά με μεροκάματο 23 ευρώ την ημέρα: “Δουλεύουμε πρωί με βράδυ. Λίγα λεφτά. Ύπνο και πρωί δουλειά με το αφεντικό. Λεφτά να πληρώσω για ύπνο. Λεφτά να ψωνίσω από το μαγαζί του αφεντικού για να φάω. Λεφτά σε ‘άλλο’ αφεντικό για να έχω κάθε μέρα δουλειά. Μένουν 5 ευρώ κάθε μέρα για μένα”*¹²

Αυτό για το οποίο μιλάμε είναι το “άλλο αφεντικό” που περιγράφει ο μετανάστης. Τα ίδια συμβαίνουν και στην Ήπειρο:

“Φέρνουν δούλους στην Ήπειρο” κατήγγειλε πριν από λίγες ημέρες ο περιφερειάρχης Ηπείρου, Αλέκος Καχριμάνης. Μιλώντας στο Περιφερειακό Συμβούλιο με θέμα την ανασφάλιση και μαύρη εργασία, ο κ. Καχριμάνης έκανε λόγο για “γραφεία” των Αθηνών που φέρνουν αλλοδαπούς εργάτες στην Ήπειρο χωρίς κανείς να ξέρει πού μένουν και αν είναι ασφαλισμένοι. “Ελάτε το φθινόπωρο στην Άρτα να δείτε τη δική μας Μανωλάδα” είναι τα λόγια του Περιφερειάρ-

Οι έλληνες αγρότες στα γνωστά μπλόκα. Οι συνήθειες που απέκτησαν ως αφεντικά δύσκολα κρύβονται.

Χαμόγελα αισιοδοξίας ακόμα και όταν έχεις πίσω σου αιμοβόρους μαφιόζους. Έτσι για να παίρνουμε κουράγιο.

χη που καταγγέλλει τα κυκλώματα των δουλεμπόρων που δρουν και στη δική του περιοχή.¹³

Η μαφία της επαρχίας άρχισε να αποκτά επιρροή και μεγάλα κέρδη μέσα από την καταναγκαστική πορνεία, το εμπόριο ναρκωτικών και το λαθρεμπόριο γενικώς. Η πρώτη συνάντησή της “τιμημένης αγροτιάς” με την μαφία φαίνεται να έγινε στα κωλόμπαρα της επαρχίας όπου οι αγρότες με τα λεφτά της επιδότησης στο χέρι πληρώνανε σε τιμή ευκαιρίας του βιασμού μεταναστών.¹⁴ Η δεύτερη πιο άμεση μπίζνα ήταν η καλλιέργεια χασίς:

Η Κρήτη, η Δυτική Ελλάδα, η Ξάνθη και η Δράμα εμφανίζονται ως “πρωταθλήτριες” περιοχές στην παραγωγή του ελληνικού χασίς... Υψηλή θέση στον πίνακα με τις περιοχές καλλιέργειας χασίς κρατάει εδώ και πολλά χρόνια ο Πύργος Ηλείας... Πέρυσι άνδρες της ΕΛ.ΑΣ. είχαν εντοπίσει τη μεγαλύτερη ως τότε ποσότητα, 1.000 δενδρύλλια, στις όχθες του ποταμού Ερύμανθου... Στη Μεσσηνία ετησίως κατά μέσον όρο οι αστυνομικοί εντοπίζουν 20 φυτείες με 100 δενδρύλλια η καθεμιά, ενώ πέρυσι είχαν οδηγηθεί ενώπιον της Δικαιοσύνης 18 άτομα... Στην Κρήτη πέρυσι(2006) εντόπισαν 4.430 δενδρύλλια στα Χανιά, 4.988 στο Ρέθυμνο, 1.514 στο Λασιθί και 7.211 στο Ηράκλειο. Επίσης στη Λακωνία ξεριζώθηκαν 845 δενδρύλλια και στην Κόρινθο 555.¹⁵

Με τα λεφτά από την πορνεία και την φούντα στην επαρχία, η ελληνική μαφία έφτιαξε βίλες, αγόρασε ποδοσφαιρικές ομάδες, έφτιαξε τους “στρατούς” της, συμμετείχε στην εκμετάλλευση των μεταναστών. Όλα αυτά σε άμεση συνεργασία με την ελληνική αστυνομία η οποία επιδίδεται σε πογκρόμ και σε επιχειρήσεις σκουπιά, που απομάκρυναν την περίσσεια εργατική δύναμη από διάφορες περιοχές, ενώ ταυτόχρονα υπενθύμιζαν δια της βίας στους μετανάστες την θέση τους στον πάτο της κοινωνίας.

Είναι η πλήρης αλήθεια αυτό που λένε οι φραουλάδες: “όλη η αγροτική οικονομία βασίζεται σχεδόν κατ’ αποκλειστικότητα στους μετανάστες”. Και -μην γελιέστε με μαλακίες- αυτός είναι και ο λόγος που οι “λαθρομετανάστες”, το “μεταναστευτικό”, η “εγκληματικότητα”, η “ασφάλεια” αποτελούν το νόμμερο ένα ζήτημα στην επαρχία όπως και παντού στην Ελλάδα. Το πρόβλημα κάθε αφεντικού είναι η “ωρολογιακή βόμβα του εργασιακού ζητήματος”. Η στιγμή που όλο αυτό το προλεταριάτο στους ελληνικούς αγρούς θα τα πάρει στο κρανίο και θα ζητήσει λογαριασμό για την άγρια κλοπή της εργασίας και της ζωής του. Έχουμε ακούσει για κάποιες αποσπασματικές ανταρσίες και απεργίες στην Μανωλάδα, στην Σκάλα Λακωνίας και αλλού. Πόσες και πόσες όμως ατομικές και το κυριότερο συλλογικές ανταρσίες δεν φτάσανε στα αυτιά μας; Πόσες και πόσες δολοφονικές απα-

ντήσεις των αφεντικών της υπαίθρου δεν τις μάθαμε ποτέ ή παρουσιάστηκαν σαν “ξεκαθάρισμα λογαριασμών”;

Στην μπροσούρα “Σχεδόν αόρατοι: η παρανομοποίηση της εργασίας ως κρατική στρατηγική για την μετανάστευση” που κυκλοφόρησε τον Οκτώβριο του 2009, για την απεργία των παρανομοποιημένων μεταναστών στην Μανωλάδα ενάμιση χρόνο πριν, τον Απρίλη του 2008, λεγόταν τα παρακάτω:

Τι να σήμαινε λοιπόν η απεργία κάποιων χιλιάδων παρανομοποιημένων εργατών σε ένα κοινωνικό περιβάλλον που εκτεινόταν πολύ πέρα από το νόμο; Τι να σήμαινε λοιπόν μια απεργία με αίτημα περισσότερα λεφτά, όταν αυτός που καλείται να τα δώσει έχει στην κατοχή του καραμπίνα και το δικαίωμα να την χρησιμοποιεί; Και πολύ περισσότερο τι να σήμαινε μία τέτοια απόφαση όταν το απέναντι μέρος είχε εκ των προτέρων εξασφαλισμένη την ατιμωρησία του; Κι όμως αυτή ήταν η κατάσταση κόντρα στην οποία οι μετανάστες εργάτες απήγγησαν. Την κατάσταση αυτή προσπάθησαν να ανατρέψουν. Εν γνώσει των όποιων συνεπειών. Αλλά επειδή θαύματα δεν γίνονται οι μετανάστες βρήκαν απέναντι τους τη συλλογική, οργανωμένη αντίδραση των παραγωγών. Τους βρήκαν απέναντι τους σαν τάξη. Και μάλιστα ως τάξη που είχε γίνει μαφία!¹⁶

Η ελληνική αριστερά και οι ουρές της έσπευδαν πάντα να δηλώσουν την αλληλεγγύη τους όταν τα αγροτοαφεντικά κάνανε τα “ηρωικά” μπλόκα της Βιοκαρπέτ αλλάζοντας “όλα τα κιλά, όλα τα λεφτά”: κάνανε πλάτες στην “τάξη που είχε γίνει μαφία”. Στον αφρό της δημοσιότητας έφτανε κυρίως η φωνή του αφεντικού με γκρίνιες για το “εισόδημα του αγρότη”, η φωνή του μετανάστη εργάτη γης παρέμεινε βουβή, διασκορπισμένη στους αγρούς και στα θερμοκήπια, στους στάβλους και τα βοσκοτόπια. Ο μετανάστης άξιζε μόνο λίγο “ανθρωπισμό” πού και πού, έτσι για το ξεκάρφωμα.

Ο σύγχρονος φασισμός δεν τρέφεται από παρωχημένες ιδεολογίες και “παραδοσιακό επαρχιώτικο συντηρητισμό”. Έχει βέβαια και από αυτά τα σκατά: η ιδεολογία της εκμεταλλεύτριας τάξης πάντα περιέχει τα ρετάλια της παράδοσής της, του παρελθόντος της. Πάνω από όλα όμως τα αφεντικά της υπαίθρου που γίνανε μια φάρα με την μαφία έχουν μία πίστη: “Αν φύγουν από τα χωράφια οι Αλβανοί, θα έρθουν οι Βούλγαροι. Αν φύγουν οι Βούλγαροι θα έρθουν οι Ρουμάνοι. Αν φύγουν και αυτοί, θα έρθουν οι Τούρκοι!”. Έχουν με απλά λόγια την πίστη ότι θα είναι αφεντικά για πάντα. Και αυτός που έχει τέτοιες παραστάσεις για τον εαυτό του, υπερασπίζεται την θέση του με κάθε μέσο.

Οι φασίστες στην ελληνική ύπαιθρο είναι αδίστακτοι και το έχουν ήδη αποδείξει.

Σημειώσεις

1. “Σε εξέλιξη επιχείρηση της αστυνομίας: Συλλαμβάνουμε μετανάστες στη Μανωλάδα αλλά όχι τραυματισμένους, λέει η ΕΛ.ΑΣ”, protothema.gr, 18/4/2013. “Συνέλαβαν τον μετανάστη που μίλησε για τη Μανωλάδα: Για έμπορο ναρκωτικών κάνει λόγο η αστυνομία”, ratrapnews.gr, 24/4/2013. “Συνελήφθησαν υπήκοοι Μπαγκλαντές που τραυμάτισαν με μαχαίρι δύο ομοεθνείς τους στη Νέα Μανωλάδα”, ratrapnews.gr, 10/5/2013.
2. “Σχεδόν ...Αόρατοι: η παρανομοποίηση της εργασίας ως κρατική στρατηγική για την μετανάστευση”. Αυτόνομες ομάδες από την Αθήνα. Μηδέν Άπειρο, Σαχ, No Woman's Land, 2009.
3. Κάποιος ο οποίος κατείχε κλήρο στο χωριό μπορούσε με πλάγιους τρόπους, εγγράφοντας για παράδειγμα την σύζυγο ως αγρότισσα, να λάβει επιδότηση. Με αυτό τον τρόπο εξηγούνται οι μεγάλες και ανύπαρκτες αυξήσεις στις γυναίκες αγρότισσες στα στατιστικά στοιχεία, ιδιαίτερα κατά την δεκαετία του '90. Γενικότερα τα στατιστικά στοιχεία παρουσιάζουν ένα υπεραυξημένο αριθμό αγροτών. Περίπου το 60% των αγροτικών εκμεταλλεύσεων ανήκουν σε ανθρώπους που δεν έχουν καμία σχέση με την γεωργία. Είτε οι εκτάσεις νοικιάζονται, είτε χρησιμοποιούνται ψευδείς καταγραφές για να πάρει κάποιος επιδότηση.
4. Τα μεσογεικά ολοκληρωμένα προγράμματα λειτούργησαν την περίοδο 1986-1989. Ύστερα ακολούθησαν το Α΄ Κοινωνικό πλαίσιο στήριξης, γνωστό και ως πακέτο Ντελόρ (1989-1992). Την εξαετία αυτή δόθηκαν κάπου 3 με 4 δις ECU στην γεωργία, όπου ECU ήταν το ισοδύναμο νόμισμα-πρόδρομος του ευρώ. Μη γελιέστε, για την εποχή εκείνη τα λεφτά αυτά ήταν πάρα πολλά!
5. Τάσος Τέλλογλου, “Ο αγρότης θέλει τον...Αλβανό του. Οδοιπορικό στα ίχνη του βρώμικου κυκλώματος της λαθρομετανάστευσης”, Το Βήμα, 08/07/2001.
6. Τέλλογλου, ό.π.
7. Ματθαίος Τσιμιτάκης, “Πώς σώθηκε η αγροτική οικονομία”, Καθημερινή, 4/5/2013.
8. Χαράλαμπος Κασσίμης, Απόστολος Παπαδόπουλος (επιμ.), “Μετανάστες στην Ελλάδα. Απασχόληση και ένταξη στις τοπικές κοινωνίες”, Αλεξάνδρεια 2012, σελ.163
9. ό.π. σελ. 231
10. “Καταδίκη παραγωγών φρούλας για το κατάπτυστο περιστατικό βίας στη Μανωλάδα”, iliapress.gr, 18/4/2013. Το είχαμε υποσχεθεί και στο προηγούμενο τεύχος, αλλά τώρα το εννοούμε: η ενδεικτική αυτή επιστολή για την οργάνωση της εργασίας στις αγροτικές περιοχές και όχι μόνο θα δημοσιευθεί στο antifascist.net > βιβλιοθήκη > τεκμηρίωση
11. “Καταδίκη παραγωγών...”, ό.π.
12. “Οι άλλες Μανωλάδες σε όλη τη χώρα”, Αυγή, 28/4/2013
13. “Οι άλλες Μανωλάδες...”, ό.π.
14. Για την κατάσταση αυτή μοναδική καταγραφή δίνει το “Αυτή η νύχτα μένει” του Θάνου Αλεξανδρή, Εκδόσεις Περιπλους, 2000.
15. Διονύσης Βυθούλας, “Το χρηματιστήριο της φούντας”, Το Βήμα, 18/11/2007.
16. “Σχεδόν...Αόρατοι”, ό.π.